

Güncel - Voyvoda Caddesi Toplantıları 2005-2006

Avrupa'ya Katılım Ortamında Türkiye'de Sektörel Reform Gereksinimi - Dünden Bugüne Sosyal Güvenlik, Tarım ve Rekabet Sorunumuz

Dr. Deniz Gökçe

Türkiye'nin nüfusu en son rakamlara göre, Ağustos 2005 ayı itibariyle, 71.5 milyon ve bu nüfus içinde 15 yaş ve yukarısında olan insan sayısı ise ortalama 51 milyon kişidir. Bu 51 milyon kişinin içinde, kayıt dışı dahil, çalışan sayısı 24.5 milyonken 2.5 milyon civarında da işsizimiz mevcuttur; dolayısıyla ağustos ayı itibariyle işsiz rakamımız % 9.3'tür. İnsan kaynağının sadece üçte birinin çalıştığı bu tabloda bir üretim kaybı söz konusudur ve bu problem, yani nüfusun sadece üçte birinin çalışıyor olması, Türkiye'nin toplam üretiminin düşüklüğünün, kişisel gelir düşüklüğünün önemli bir nedenidir.

Çalışan nüfus için 1950'li yılların başında oluşturulmaya başlanan sosyal güvenlik sistemi kapsamındaki Emekli Sandığı ve SSK'nın yanına sonraki tarihlerde, kendi adına çalışan ve tarımda çalışanlar için Bağ-Kur eklendi. 1950'lerin başında kurulan bu sistemin başlangıçta henüz hiçbir emeklisi yoktu, ama prim ödeyenleri vardı, dolayısıyla bir fon birikiyordu. Bu arada devletin yatırım yapması gerekiyordu, zira Türkiye sanayileşme ihtiyacı içindeydi; bu çerçevede devlet yatırım için vatandaşlardan toplanan emeklilik fonlarını yatırıma aktardı. Sosyal Sigortalar Kurumu, Emekli Sandığı gibi kurumların birikmiş olan fonları, piyasadaki faizin çok altında bir faizle kamusal yatırım bankalarına aktarıldı ve köprü, yol, baraj gibi altyapı yatırımları yapıldı.

İnsanların çalışıp bir fon biriktirirken, prim öderken beklentisi bu fonun emekliliğinde kendisine ödenmesi ve uzun bir çalışma hayatından sonra sağlıklı bir emeklilik yaşamaktır. Oysa bu fonlar ortalama getirinin yarısı bir getiriyle çalıştırıldığı zaman, kamu yatırımının yapıldığı yer ve yatırımlardan faydalanan kişilere bir transfer yapılmış olunur. Burada da böyle bir transferin bu emeklilik birikimi yapan kişilerin lehine olup olmadığı sorusu gündeme gelir.

Kurumsal yapıya bakıldığında, örneğin SSK'da üç temel gösterge vardır: kaç yıl çalışıldığı, çalışırken ne ödendiği, emekli olunduğunda ne alındığı. Bu üç parametreden birindeki problem diğerlerini de etkileyecektir. 1971 yılında emeklilik yaşının düşürülmesiyle emeklilik sistemimiz bir felakete sürüklendi. Sistem iflas edince ILO'dan gelen Zalenka adlı Polonyalı bir uzman, o dönemde çok fazla emekli olmadığı için, sistemin nasıl tamir edileceği konusunda bir rapor yazdı ve sistem birkaç yıl içinde tamir edilebildi. Ancak 1991 yılında sosyal güvenlik sistemi ikinci defa iflas ettirilince, Türkiye tamir edilmesi mümkün olmayan bir çukura girdi. O zamanki emeklilik sisteminde, örneğin SSK'da beş bin iş günü çalışmak, 20-25 yıl üye olmak ve 50-55 yaş limitini doldurmak gerekiyordu. Yaş limiti kaldırıldığında kadınlar 38, erkekler 43 yaşında emekli olabiliyordu ve bu durum çok büyük haksızlıklar doğurdu.

1991 yılında sosyal güvenlik sisteminin açığı, GSMH'nin 0.9'u oranında yani, % 1 civarında, düşük bir açıktı. 2004 yılı itibariyle ise sosyal güvenlik sisteminin açığı GSMH'ya oranla % 5 civarındaydı. Son birkaç yıl için ortalama 400 katrilyon civarında bir GSMH alınırsa, sosyal güvenlik sistemimizin şu anda kurlara göre değişen şekilde, yılda 15-20 milyar dolar arasında açık verdiğini söylemek mümkündür. Oysa sosyal güvenlik açığı için genel bütçeden transferler olmasa bütçenin fazla vermesi olasıdır. Bu yıl Türkiye'nin bütçe açığı Almanya, Fransa, İtalya, Portekiz ve Yunanistan'dan daha küçüktür.

1999 yılında IMF ile anlaşma yapılırken bu konu gündeme geldiğinde bir değişiklik gerekti ve ikinci bir cinayet işlendi. Atılan sosyal güvenlik sistemi reform adımıyla, yeni kanun çıkarırken, eski düzenden yeni düzene geçerken mağdur olanlar, kazananlar ve kaybedenler oldu. Çeşitli sivil kuruluşlar, sosyal güvenlik sisteminin bu geçiş hükümlerini Anayasa Mahkemesi'ne taşıdılar. Tabii Anayasa Mahkemesi, hukuk gözlüğü ile bakmak mecburiyetindeydi ve hukuk açısından haksızlıklar vardı; karar iptal edildi, geçiş yavaşlatıldı.

1999 yılındaki sosyal güvenlik tasarısının Anayasa Mahkemesi tarafından iptal edilmesi ve değiştirilmesinin toplam maliyeti akademik çalışmalarda 110 milyar dolar olarak hesaplanmıştır: Sosyal güvenlik sistemi şu anda çalışan ve ileride emekli olacak insanlara borçludur. Diğer taraftan şu anda emekli olanlar da yaşam boyunca para alacaklarından, bu borçların toplamı TÜSİAD araştırmalarına göre 1.5 kentilyon lira, yani 1500 milyar YTL, tutmaktadır. Özetle, Türkiye'nin çok ciddi bir sosyal güvenlik sorunu olduğunu söylemek istiyoruz.

Sosyal güvenlik sistemlerinin ilk dünyaya çıkışı birkaç yüz yıl geriye gidiyorsa da ilk organize yaklaşım 1880'li yıllarda Bismarck'ın Almanya'da ilk sosyal güvenlik sistemini kurmasıyla oldu. Ondan evvel ahilik, esnaf loncaları, aile içi yardımlaşma, meslek yardımlaşması, şirket kurumları çerçevesi gibi yaklaşımlar söz konusuydu. Bismarck'ın kurduğu bu sosyal güvenlik sisteminde tamamen bir sigorta mantığı vardı; yani herkesin ne kadar para yatırdığı, herkesin parasının nasıl çalıştığı biliniyordu. 1929'da büyük depresyon, ve sonra da İkinci Dünya Savaşı, iktisatçı Keynes'in fikirleri gibi gelişmeler ve toplumlarda gelir dağılımının bozulması yeni bir yaklaşım getirdi. 1942'de Birleşmiş Milletler'in iktisatçılarından Beveridge tarafından, daha sosyal boyutlu bir sosyal güvenlik yaklaşımı gerektiği inancıyla, sigorta mantığından çıkıp sosyal politika mantığını ve gelir dağılımı değiştirmeyi ön plana çıkartan bir yaklaşım getirildi. Bu da Avrupa'daki sosyal refah devletinin altında yatan temel fikirdi. Dolayısıyla son elli yılda iki tane model vardı ortada: Sigorta gibi çalışan sosyal güvenlik modeli ile sosyal politika aracı olarak kullanılan, refah düzeyini daha eşitlikçi dağıtmaya çalışan bir model. Bu iki model arasında 1990'lı yıllarda bir kavga çıktı.

Sosyal güvenlik sistemlerinin yapısına bakılırsa zorunlu bir sistem olabilirdi, yani herkes katkı yapacak, tasarruf edecekti; tabii bir de gönüllü sistemler vardı. İkincisi, sosyal güvenlik sistemleri özel olabilir veya devlete ait olabilirdi. Örneğin bugünkü bireysel emeklilik sistemi özel bir sistemdir; SSK, Emekli Sandığı ve Bağ-Kur ise devletin yönettiği sistemlerdir.

Bunun ötesinde teknik yaklaşımlar doğrultusunda sistem fonlu-fonsuz diye de ayrılır. 1951'de bizim sistemlerimiz kurulduğunda bir fon birikmişti; o fon bir emniyet marjıdır. Fonu birikmemiş olan sistemlerde ise bir sonraki kuşak bir önceki kuşak ile dayanışma yapacak ve onların emeklilik ödemelerini yapacaktır. Eğer bir ekonomi giderek iyiye doğru gidiyorsa, nüfus ve üretkenlik giderek artıyorsa, bir sonraki kuşak bir evvelkinden daha zengin olacağı için, bir sonraki kuşak bir evvelki kuşağın emeklilerini sübvans eder; yani onların emeklilik maaşlarını öder. Avrupa'daki bütün sosyal güvenlik sistemleri bu "kuşaklar arası dayanışma"ya dayalıydı; bugün ise bunların hepsi zor durumda kaldı. Almanya gibi uzun dönemli planlamayı yapabilen, toplumun çeşitli katmanlarının işbirliği içinde olabildiği, bizim gibi bireyci davranmayan bir toplumda bile sosyal güvenlik sistemi iflas etti ve emeklilik yaşının 67'ye çıkartılması gündeme geldi. Almanlar artık evlenmiyorlar, evlenenler ise çocuk doğurmuyorlar ve gençler çalışmıyor. Bunun sonucu olarak demografi tersine dönüyor. 15 milyon Doğu Almanın katılmasıyla 83 milyona çıkmış olan Alman nüfusu, 2050 yılında 44 milyona inecek. Bu demografik tahminler kesin olmamakla birlikte, nüfusun yarıya ineceği ortada. Almanlar şimdi biraz "Akdeniz çocuğu" haline gelmiş durumdadır; yani İtalyanlar gibi yan yatıyorlar, çalışmıyorlar ve üretmiyorlar. Bunun bedelini de emeklilik, yaşlılık ve sosyal güvenlik sorunu olarak yaşayacaklar.

Bu modellere baktığımızda, üç tane önemli reform görüyoruz. Dünya Bankası daha pragmatik davranmak zorunda olan bir kuruluş olarak, 1994 yılında bir kitap yayımlamak suretiyle dünyada sosyal güvenlik sistemlerinin nasıl olması gerektiği konusuna bir katkı yapmaya çalıştı. Bu katkı sonrasında, çeşitli ülkeler sosyal güvenlik sistemlerini yeniden düzenlediler. ILO ise ortanın solunda, sosyal içerikli düşünen bir kuruluş olarak itiraz ederek karşı argümanlar geliştirdi. Bunun sonucu olarak örneğin İsveç'te yapılmış olan sosyal güvenlik reformunda hem özel sigorta gibi çalışan, hem de devletin desteklediği sistemler ortaya çıktı.

1973'te Şili'de seçimle işbaşına gelen Allende daha sosyalist bir düzen arzu ediyordu, ancak o arada askeri darbe oldu ve Pinochet iktidara geldi, Allende öldürüldü. Pinochet, ülkedeki sağcı üniversiteye gidip yaklaşık 200 öğretim üyesini "tabanca zoruyla" çeşitli bakanlıklara dağıttı, tepelerine de birer subay dikti ve 1981 yılı itibarıyla, faşist bir general belki de dünyadaki en çağdaş ekonomik kurumsallaşma sistemini kurdu. Şili'deki sosyal güvenlik sistemi müthiş bir yaklaşım oldu. Çokyakıllı Şili sisteminde isteyen SSK gibi, devletin yönettiği, kuşaklar arası dayanışmaya dayalı sistemde kalabiliyorken isteyen de bu sistemden çıkabilmesi mümkündü. Çıkacak olanlar için tasarruf hesabı gibi, sigorta gibi çalıştırılan ama devletin yönettiği bir sistem ve bununla birlikte gönüllü olarak katkı yapılan bir sistem söz konusu oldu; dolayısıyla üç bacaklı bir sistem kuruldu. Biz 1999 reformunda Emekli Sandığı, SSK ve Bağ-Kur'u devam ettirdik, ayrıca bireysel emeklilik sigortası diye özel ve gönüllü bir sigorta yaklaşımı ekleyerek iki bacaklı bir sistem kurmuş olduk. Bireysel emeklilik sistemi de Şili modeline paraleldi. Dolayısıyla Singapur gibi, Almanya gibi, Amerika'nın gelecekte yapacağı gibi biz de Şili'deki kavramdan yola çıkarak bireysel emekliliği gündeme getirdik. 2006 başında parlamentodan çıkması beklenen yeni kanunla ise bu çoklu sisteminin yanına bir de sağlık sistemi koyuldu. Türkiye'nin aslında iyi düşünülmüş bir sağlık sistemi vardı; ancak bu sistem için finansman konmamıştı ve dolayısıyla ülkemizde finansman ayrılmadığı için sağlık sistemi işlemedi.

Bugün dünyada olan üç modelden, Bismark geleneğinden gelen ve Şili'de zirveye çıkan model defined contribution modeli olarak adlandırılır ve bu model özel, fonlu ve bireysel katkı esaslıdır. Kıta Avrupa'sında uygulaması yaygın olan Beveridge modeli defined benefit adını taşır ve PAYGO denen kuşaklar arası dayanışmaya dayanır. İsveç'te uygulanan ve ikisinin karması olan model ise notional defined contribution modeli adını taşır ve finansman PAYGO, yani kuşaklar arası ve kamusaldir, ancak hesaplar bireysel katkı takip edilerek yapılır. Dünyada giderek çok bacaklı karma sitemlere geçilmektedir.

Benim kişisel değer yargı ve kanaatime göre, sağlıklı olan, hasta, özürli olmayan insanların hepsi çalışmalıdır. Çalışan insanların hepsi de belirli bir miktarda tasarruf yaparak yaşlılıklarını düşünmek mecburiyetindedirler. Özürli doğmuş bir çocuğa, babasız kalmış bir bebeğe, belki sağlık sorunu nedeniyle hiç çalışmayacak bir insana devlet yardım etmeli, emeklilik olanağı sağlamalıdır. Ama insanların çok büyük bir çoğunluğu, kendi kazandıklarından gelecek için bir fon ayırmalıdır. Sosyal dayanışma sisteminin emeklilik bacağında özel çabalar önemli olmalıdır, yani mazereti olanların dışında bireysel katkıya önem verilmelidir. Ancak sağlıkta devlet her zaman önemli ölçüde yer almalı, ama bunun karşılığında, sağlık hizmetinin bedelini ödeyebilecek insanlardan da o bedel alınmalıdır. Yeni çıkan sosyal güvenlik sistemi reformumuzda, kanunla dört parça gelmektedir. Genel sağlık sigortası denen sistemde önce aile doktoruna başvurulur, daha uzman biri gerekiyorsa bir üst düzey hastaneye, hastaneden en uzmanına, en yukarıya kadar gidilir. Ayrıca bir sosyal yardım ve primsiz ödemeler, özürli insanlara verilecek yardım boyutu söz konusudur. Bunlar dışında bir emeklilik sigortası, bir de bütün bu sistemi organize etmek için yaratılacak kurumdan söz edilmektedir. Şu anda Türkiye'de hiç kimsenin, sosyal güvenlik sisteminin kendisine verdiği emekli maaşı ile sağlıklı bir insan olarak yaşaması mümkün değildir. Eğer kanun kabul edilirse, emeklilik sistemi şöyle kurulacaktır (ilk tasarıya dayanıyoruz, her an değişebilir): Sistemin protesto edilmemesi için 2035 yılına kadar emeklilik yaşları değişmeyecek, 58-60 olarak kalacak. 2036 yılından itibaren emeklilik yaşlarındaki hayatta kalma beklentisindeki artışa paralel kademeli bir artış gerçekleşecek. Emeklilikten yararlanma koşulları ilk defa sigortalı olacaklar için kadınsa 58, erkekse 60 yaş olacak, en az 9000 gün prim ödenmesi şartı konacak. Kanun yürürlüğe girdiği tarihten sonra ilk defa sigortalı olup 9000 gün prim ödeyemeyenler de minimum yaş hadlerine 3 yaş daha eklenerek, yani 58-60'a üçer yaş daha eklenerek, 5400 gün prim ödemek suretiyle yaşlılık aylığına hak kazanabilecek. Bugün sigortada ödenecek maaş belirlenirken hayatınızın son dönemindeki gelirlerin ortalaması alınıyorken yeni sistemde tüm çalışma süresindeki kazançların ortalaması esas alınacak. Kanun yürürlüğe girdikten itibaren bağlanacak aylık 2016 yılına kadar her yıl için % 2.5, 2016 yılından itibaren yıllık % 2 olarak uygulanacak. Prim % 20 olarak hesaplanacak; yani şu andaki maaşınızdan % 20 kesilecek. Bunda sigortalının payı % 9, işverenin payı % 11 olacak. Geçici olmayan sigortalarda da devlet ilk defa açık şekilde % 5 prim katkısı yapacak. Bence burada çok önemli olan, ilk defa gündeme gelecek olan primli sağlık sigortasıdır. Kanun şöyle başlamaktadır: Tüm vatandaşlar genel sağlık sigortası (GSS) sistemine alınacak. Vatani görevini yapan er ve erbaşların tedavi giderleri milli savunma bütçesinden karşılanacak. Türkiye'de ikamet eden yabancı ülke vatandaşlarından kendi ülkesinde sosyal sigortası olanlar masraflarını kendi sigortaları ile ödeyecekler. Çocuklara 18 yaşına kadar özel haklar verilecek. Anne veya babası prim ödemese ya da diğer yükümlülüklerini yerine getirmese de 18 yaşını tamamlayana kadar bütün çocuklar sağlık yardımlarından yararlanmaya devam edecek.

Yalnız kanunda sistemin çalışmasına ilişkin şöyle bir madde bulunmaktadır: Sevk zinciri esastır. Yani nezle olduysanız mahalledeki doktora gideceksiniz, hastaneye gidip başhekime telefon etmeyeceksiniz. İş kazası, meslek hastalığı ve acil haller dışında aile hekiminden sevk alınmaksızın yapılan başvurulara ilişkin giderlerin tamamı ödenmeyecek. Doğrudan giderseniz hastaneye, katkı yapmak mecburiyetindedir. Sevk zincirine uyulması halinde kişilerin istediği kamu veya özel hekim ve sağlık tesislerini seçme hakkı söz konusu; sevk zincirine uymayıp da sağlık hizmet sunucularına başvuran kişilere tutarın % 70 i ödenecek. Sağlık hizmetlerinde karşılanacak tutarların belirlenmesi ve kontrol katılım payı alınması gibi konuları da sağlık hizmetleri fiyatlandırma komisyonu belirleyecek. Sonuçta kabaca bu sistem sağlık için de prim ödenmesini gerektirecek. Bu prim kişinin gelirinin % 12.5'i olacak. İş kazası ve meslek hastalığında çalışanların payı % 5, işveren payı % 7.5 olacak; yeşil kartlıların primi devlet tarafından ödenecek; Bağ-Kur'da sağlık primi 20'den 12.5'e inecek ve devlet memurlarından prim alınmaya başlanacak.

Bu sistem, biraz sil baştan, yeni bir yapı ve yaklaşımı beraberinde getirmektedir. Daha büyük enformasyon ve finansal kaynaklar bir araya getirilebildiği takdirde yeni sistemin olumlu olacağı kanaatindeyim. Çünkü kabul etmemiz gerekir ki, SSK hastaneleri gibi yerlerde vatandaşla layık olduğu hizmet verilmemektedir.

Ama bu konunun sendikacılar, işverenler, vatandaşlar, emekliler tarafından iyice anlaşıldığı kanaatinde değilim; dolayısıyla birinin oturup insanlara ne gibi bir sistem geldiğini anlatması gereklidir.

Sosyal güvenlik sistemi daha homojen hale getirilerek, sağlık riski ve emeklilik riski ön plana çıkarılmaktadır. Bugün gelişmiş ülkelerde ve Avrupa Komisyonu'nda vurgulanan noktalardan biri budur: İnsanlar artık düşündüklerinden daha uzun süre yaşamaktadırlar. Sosyal güvenlik sistemi önemli destek sağlamıyorsa, üretken çalışmış bir insan bile hayatının son döneminde sefalet içine düşebilmektedir. Bu kanun risk kavramını gündeme getirdiği için farklı bir felsefi yaklaşım barındırır. Hedeflerden biri, Bağ-Kur ve SSK'yı Emekli Sandığı düzeyine getirmek, yani iyi olanı aşağıya çekmek yerine, nispeten daha kötü olanları yukarı çekmek ve dolayısıyla norm-standart birliğini sağlamaktır. Emekli Sandığı'ndaki insanlar, diğer insanlara nazaran buldukları avantajlı durumu kaybetmeyecekler, herkes onlara benzeyecek, en iyi iyileştirme ise Bağ-Kur üyeleri için olacaktır. Bu kanunun tabii ki mahsurları da gündeme gelecek, her kanun gibi artıları ve eksileri olacaktır.

Dünyada bugün verimlilik konusu üzerine ciddi bir tartışma yürümektedir. Verimlilik iki şekilde ölçülür. Üretim fonksiyonu girdilerle çıktıları birbirine bağlar ve bir de teknoloji boyutu vardır. Örneğin SSCB'nin çöküşünde en büyük katkı, emeğin köyden sanayie tıklması, önemli ölçüde sermaye de koyulup fabrikalar yapılmasına karşın teknolojik değişimin sağlanamamasıdır. Teknolojik gelişme, teknolojik değişiklik, üretkenlik artışı olmadığı ve bununla birlikte Amerikalılarla Ruslar silah yarışına girdiği, sivil taraf beslenemez hale geldiği için sistem çökmüştür.

Avrupalılar, başta Fransa olmak üzere daha az çalışmayı kabul ettiler. Fransa'da şu anda bu konuda standart haftada 35 saattir. Kore'de ise ortalama işçi 56 saat çalışmaktadır. Bu durumda tabii ki ticaret savaşında yavaş yavaş Kore kazanmaya başlayacaktır. Amerikalıların tercihi ise daha az tatil yapmak, daha çok çalışmak yönündedir. Dünyada bugün müthiş bir tartışma söz konusudur. II. Dünya Savaşı'nın sonunda IMF, Dünya Bankası kurulurken Dünya Ticaret Örgütü'nün de kurulmasına çalışılıyordu. Fakat Amerikalılar bunu engelledi ve GATT denen bir anlaşma yapıldı. Bu sistem bütün 50'li, 60'lı, 70'li yıllarda devam etti. 1995 yılında Uruguay Raundu esnasında Dünya Ticaret Örgütü kuruldu. Sanayi ürünlerinde en son kalan kota tekstil ve hazır giyimdeydi. 1995 yılında bu alanlarda da kotaların kalkmasına karar verildi ve bunun 1 Ocak 2005'te uygulamaya geçeceği ilan edildi. Biz bu on sene hiçbir hazırlık yapmadık. Sanayi ürününün % 80'ini ihraç ettiğimizizi söylesek de bunun içinde tarım içeriği çok yüksektir: Pamuk bir tarım ürünü, iplik ise sanayi ürünüdür; yine domates tarım ürünü, domates salçası ise sanayi ürünüdür. Dolayısıyla tarımda verimli olamadığımız zaman öteki tarafta da verimli olamayız. 2004 sonu itibarıyla 17.5 milyar dolar tekstil ihracatı yapmaktayız. Makine, sentetik iplik ve kimyasal madde olarak toplam ithalatımız 15.5 milyar dolardır; döviz kazancı açısından bakarsanız büyük bir kâr söz konusu değildir. Bugün Türkiye'de döviz kazancı açısından en önde olan sektör turizmdir; 22 milyar dolar gibi bir turizm geliri beklenmektedir. Tekstildeki problemlerin altında ise verimlilik konusu yatar, çünkü 60 sente işçi çalıştıran Çin'in karşısında 3.5 dolar saat ücreti ile dikildiğiniz zaman, bu durumla baş edemezsiniz. Bir de döviz kurları sorunu gündeme gelince kârdan söz edilememektedir. İşçi daha geriye götürüp, tarımda verimlilik konusunu gündeme getirmemiz ve birtakım reformları yapmamız gereklidir.

Tarım sektörünü incelediğimizde, "Tarım ticareti önemli ölçüde serbest bırakılırsa biz ayakta kalabilir miyiz?" sorusu önemlidir. 1980 yılından 2004 yılına kadar Türkiye'nin tarım ihracatı % 58, tarım ürünleri ithalatı % 5322 artmıştır, yani ithalatın artış hızı çok fazladır. Tabii ithalatın küçük bir bazdan, ihracatın büyük bir bazdan başladığını düşünerek "başlangıç miktarı çarpı artış hızı" olarak hesaplamamız gerekir. Türkiye'de tarım toplam üretimin % 12 kadarını kapsamaktadır; nüfusun % 40 kadarı, çalışanların % 34 kadarı tarımdadır. Dünyada son 25 yılda tarım üretim endeksi 100 değerinden 175'e yükselmişken tarım sektörlerinde 800 milyon kişi dünya çapında kronik olarak yetersiz beslenmekte, 1.2 milyar kişi de açlık tehlikesi yaşamaktadır. Dünya tarım ürünleri ihracatı 1980'e göre % 115 artarak 549 milyar dolara ulaşmıştır. Sadece 2003 yılında, tarım ürünleri dış ticareti % 18 artmıştır. Bizim ortalama tarım üretim artışımız yıllık % 1.2, nüfus artışımız ise % 2'dir; yani Türkiye'de tarım gerilemektedir. Tarımın toplam üretimdeki payı 1980'de % 24 iken, 2004 yılında % 12'ye gerilemiştir; toplam ihracat sürekli artarken, tarım ürünleri ihracatı aynı hızla artmamıştır. 1980 öncesinde ihracatımızın yarısından fazlası tarımken, 80 sonrasında tarımın payı gerileyerek % 11 düzeyine gelmiştir. Resmi istatistiklere göre kuru üzüm üretiminde dünyada birincisi olan ülkemizin dünya üretiminde payı % 38'dir. Kuru kayısıda yine dünya birinciliği ve % 78 üretim payı, fındıkta da dünya üretiminin % 62'si söz konusudur. Kuru incirde payımız % 25'tir. Kuru kayısıda toplam ihracat 91 bin tondur ve bunun 73 bin tonu Türkiye'den yapılmaktadır. Fındıkta 202 bin ton dünya ticaretinin 136 bin tonu yine ülkemizden. Bu dört üründe çok büyük bir yerimiz varken sebze üretiminde, dünyada dördüncü sırada olan Türkiye'nin payı sadece % 2.7'dir. Tütün üretiminde ise dünya beşinciliği ve toplam üretim içerisinde % 2.5 pay mevcuttur. Zeytinyağında payımız % 7, domates salçasında yine % 7'dir. Kendimizi bir tarım ülkesi sayıyoruz, ancak üretimimiz yeterince verimli değildir; üretimin verimli olmaması demek de maliyetin yüksek olması demektir.

Brüksel'de Avrupa Komisyonu birkaç konuda çok büyük ağırlık koymaktadır. Birincisi, bizim 90'lı yılların sonunda çıkmış bir rekabet kanunumuz vardır. Türk toplumu rekabete çok inanan bir toplum değildir, yani biz 5-0 biten maçları severiz, 4-4'lük maçları hiç sevmez Türk toplumu. Dolayısıyla piyasa, arz-talep, rekabet konularında da aynı tavrı sergileriz, rekabeti şikelemeye çalışırız. Komisyon rekabete aykırı anlaşmalar ve şirketlerin hâkim durumlarını kötüye kullanmaları karşısına şiddetle dikilmektedir. Biz de AB'ye üye olmak istiyorsak, örneğin Telekom'u özelleştirmek ve devlet monopolü olmaktan çıkarmak mecburiyetindeydik. Türkiye'de bu konudaki yorum "ülkenin mücevherlerinin satıldığı" yönünde oldu, oysa ki bu bir Avrupa direktifiydi. Yine Komisyon şirketler arası birleşmeleri düzenler ve devletin teşvik vermesi konusunda önemli ölçüde sınırlama getirir. Bütün bunlar DTÖ çerçevesinde konan ticaret kuralları ile Avrupa ve diğer ülkelerdeki kuralların homojen hale getirilmesi çabalarının ürünleridir. Burada bir kavga söz konusudur: Birincisi, bizim gibi gelişen ülkeler tarım ürünü satacaktır. Avrupa bunları hem sübvansiyon etmekte, hem de gümrük koymaktadır; yani ben ona kendi şekerimi, soyamı, mısırımı veya pamuğumu satamıyorum, çünkü sübvansiyon yaptığı zaman kendi fiyatı düşüyor, gümrüğü koyduğu zaman da benim fiyatım yükseliyor, ben pahalı kalıyorum; dolayısıyla Brezilya, Hindistan gibi ülkeler tarımdaki bu durumdan şikâyetçidir. İkinci olarak, Avrupa ve Amerika "Biz tarımdaki korumacılığı ve desteği azaltırız ama, siz de kendi sanayi ürünlerinizdeki korumacılığı azaltın" demektedir; biz daha çok tarım ürünü satacağız, onlar da sanayi ürünlerini bizden almak durumunda kalmayacaklar. Çünkü şu anda örneğin Avrupa'da satılan beyaz eşyanın neredeyse yarısına yakın oranını Türkler üretmektedir. Bir üçüncü konu, sınai mülkiyet, marka, patent hakkı, hizmet konusudur; yani Türkiye markalı bir tişörtün kopyasını yapamayacak, bu tip sınai mülkiyetler korunacaktır. Tabii bu konularda anlaşma sağlanması uzun bir sürece yayılacaktır.

Türkiye iki yıl Derviş ve üç yıl AKP döneminde kamu maliyesinde ve para politikasında yapılması gerekenleri yaptığı bir beş yıl yaşamıştır. Birçok şey değişmiştir, ancak her sorun birden düzelemez. Bugün önümüzde sosyal güvenlik, sağlık, eğitim, tarım, kayıt dışı rekabet gibi ciddi reform gereksinimi vardır. Bunları zaman içinde mantık temeline dayanan reform başarılarına döndürdüğümüz takdirde biz de çağdaş bir toplum olma yolunda hızlı mesafe almaya başlarız.